

Η σχέση εθνικού και ταξικού στο στάδιο του ολοκληρωτικού καπιταλισμού

γράφει ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ*

Η σχέση ταξικού και εθνικού συγκαταλέγεται στα κυρίαρχα θέματα ιδεολογικής διαπάλης στον σύγχρονο ολοκληρωτικό καπιταλισμό, και ιδιαίτερα στη χώρα μας στη συγκυρία του μνημονίου.

Στην αστική δημοσιολογία έχει αναζωπυρωθεί η σχετική φιλολογία για την προτεραιότητα του εθνικού καθήκοντος, την ανάγκη θυσιών για τη «σωτηρία» της πατρίδας, του χρέους για εθνική ενότητα, ενώ έχουν ενισχυθεί και οι εθνικιστικές και οι ακροδεξιές αντιλήψεις.

Η συστημική μικροαστική τάση αναπαράγει την ίδια αντίληψη, διανθίζοντάς τη με στοιχειώδη και έωλη ταξικότητα, όπως η «δίκαιη» κατανομή των βαρών και η υπεράσπιση, «κατά το δυνατόν», των λαϊκών συμφερόντων.

Στην Αριστερά αναθερμαίνεται η συζήτηση για την «κυρίαρχη» και βασική αντίθεση, αναδιατυπώνεται η θεωρία των σταδίων, με τη διάκριση ενός εθνικού-δημοκρατικού και ενός μεταγενέστερου σοσιαλιστικού σταδίου.

Στον σύγχρονο ολοκληρωτικό καπιταλισμό, το εθνικό, χωρίς να χάνει οριστικά την αυτοτέλειά του, ουσιαστικά εντάσσεται στη βασική αντίθεση, που συγκροτείται ως πολύπλευρη αντίθεση της εργατικής τάξης με τη συμμαχία της ελληνικής αστικής τάξης και των ιμπεριαλιστών συμμάχων της.

1. Εισαγωγή – Το πρόβλημα

Παρά την κυριαρχία της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης, που υποτίθεται ότι θα υπερέβαινε και θα εκτόπιζε τον εθνικισμό και γενικά το έθνος-κράτος με την ανάπτυξη των καπιταλιστικών ολοκληρώσεων, το εθνικό ζήτημα, με αντιφατικές μορφές, αποβαίνει καίριο ζήτημα. Αυτή η αντίληψη είχε κυρίως ως θεωρητική βάση την κρατικοκεντρική αντίληψη γένεσης του έθνους-κράτους. Η αναμφισβήτητη απομείωση της ισχύος του έθνους-κράτους απ' τις πολλαπλασιαζόμενες καπιταλιστικές ολοκληρώσεις και τους κυρίαρχους σ' αυτές ιμπεριαλισμούς εννοείται ότι σταδιακά θα προκαλούσε την αποσύνθεση του έθνους-κράτους ως τεχνητού κατασκευάσματος (Preve, 2001: 15) του καπιταλισμού. Αυτή η βεβιασμένη πρόβλεψη όχι μόνο δεν επαληθεύτηκε, αλλά ιδίως μετά τη δομική κρίση του 2008 το εθνικό ζήτημα οξύνθηκε: Εμφανίζονται ανταγωνισμοί των ιμπεριαλιστικών κρατών είτε μεμονωμένα (επί παραδείγματι, ΗΠΑ-Ρωσία) είτε μέσω των ολοκληρώσεων και των συμμαχιών στις οποίες κατέχουν δεσπόζουσα θέση (Ευρασιατική Ένωση, ΕΕ, ΝΑΤΟ, Ρωσία – Κίνα – Ιράν κ.ο.κ.). Δεύτερον: Ενδοϊμπεριαλιστικοί ανταγωνισμοί και μεταξύ συμμάχων. Πολυεθνικές των ΗΠΑ και κυρίαρχα μονοπώλια της Γερμανίας αντιπαρτίθενται με ισχυρά τμήματα της αστικής τάξης της Γαλλίας και της Ιταλίας για τη σύναψη της Διατλαντικής Συμφωνίας Εμπορίου και Επενδύσεων (ΤΠΕ). Τρίτον: Ανταγωνισμοί ή και πολεμικές συρράξεις μεταξύ «υποϊμπεριαλιστικών» δυνάμεων (Ισραήλ, Ιράν) ή μεταξύ αυτών και ιμπεριαλιστικών δυνάμεων (Τουρκία, Ρωσία) ή εναντίον αδύναμων λαών (Ισραήλ κατά Παλαιστίνης). Εντάσεις και εθνικοί ανταγωνισμοί μεταξύ μικρών χωρών (Ελλάδα, ΠΓΔΜ). Στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό παραβιάζεται η Συνθήκη της Βεσφαλίας για την εθνικοκρατική κυριαρχία με υπόθαλψη εμφυλίου πολέμου ή και με άμεση παρέμβαση ιμπεριαλιστών με αποτέλεσμα το διαμελισμό του κράτους (Γιουγκοσλαβία, Συρία, Λιβύη). Ιδεολογικό ένδυμα

αυτών των πολέμων είναι η υπεράσπιση του ανθρωπισμού και της δημοκρατίας. Αποτέλεσμά τους είναι η επανεμφάνιση προτεκτοράτων (Κόσοβο, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, διαμελισμός ΙΡΑΚ, Λιβύη). Παράλληλα, αναζωπυρώθηκαν άλυτα από το παρελθόν εθνικά προβλήματα (Παλαιστινιακό, Κύπρος, Κουρδικό σε Ιράκ, Συρία, Τουρκία), αποσχιστικές τάσεις σε ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες (δημοψήφισμα για ανεξαρτητοποίηση της Σκωτίας, επανενεργοποίηση για αυτονομία με κινήματα και θεσμικές μορφές στη Βαρκελώνη και στη Χώρα των Βάσκων στην Ισπανία, αλλά αποσχιστικές τάσεις και στη Λομβαρδία της βόρειας Ιταλίας με την αυτονομιστική ακροδεξιά Λίγκα του Βορρά). Επιπλέον, παρατηρείται έξαρση μειονοτικών προβλημάτων, όπως συμβαίνει με την τουρκο-μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη, όπου εντείνει την παρέμβασή του το ερντογανικό καθεστώς, με την ένταση και τις συγκρούσεις αλβανικού και σλαβικού στοιχείου στο Τέτοβο της ΠΓΔΜ, τη διαιώνιση του προβλήματος των ασυμβίβαστων εθνοτήτων στο Κόσοβο (Αλβανών και Σέρβων), τον πόλεμο στην Ουκρανία μεταξύ της ακροδεξιής φιλοδουτικής κυβέρνησης του Κιέβου και της ρωσικής μειονότητας που ξεγέρθηκε στην Ανατολική Ουκρανία με παρέμβαση των δυτικών ιμπεριαλιστών και της Ρωσίας, η οποία καταλήγει στη συγκρότηση ανεξάρτητου κράτους, ενώ η Κριμαία έχει ήδη, με δημοψήφισμα, προσαρτηθεί στη Ρωσία.

Ισχυρές εθνικιστικές, ακροδεξιές, ρατσιστικές δυνάμεις αναπτύσσονται στην Ευρώπη, συμμετέχοντας και σε κυβερνήσεις, ενώ έχουν συγκροτηθεί όχι αμελητέοι θύλακες νεοφασισμού και ισλαμικής τρομοκρατίας.

Σημαντική –αλλά όχι αποκλειστική– αιτία της αναθέρμανσης του εθνικισμού είναι η αντίδραση στην εντεινόμενη διεθνοποίηση της οικονομίας και του πολιτισμού, η προσπάθεια να αντισταθμιστεί η απώλεια οικονομικής και πολιτικής κυριαρχίας, ακόμη και ισχυρών χωρών, όπως η Αγγλία, στο πλαίσιο ολοκληρώσεων (ΕΕ). Αυτή την άποψη

διατύπωσε ο Τέοντορ Αντόρνο (Theodor Adorno), «προφητικά», το 1966, εν μέσω κείνσιανής διαχείρισης, πριν το σύστημα ανασυγκροτηθεί στη μορφή και στο περιεχόμενο του ολοκληρωτικού καπιταλισμού:

«Στην εποχή των διεθνών επικοινωνιών και των υπερεθνικών μπλοκ, ο εθνικισμός δεν μπορεί να πιστέψει στον εαυτό του και δεν έχει άλλη επιλογή παρά να γίνει αποτρόπαια υπερβολικός, προκειμένου να πείσει τόσο τον εαυτό του όσο και τους άλλους για τον ουσιαστικό χαρακτήρα του».

(Adorno, 1984: 106)

Ιδίως μετά τη δομική κρίση του 2008 και την άγρια λιτότητα και ανεργία που τη συνόδευσε, ο φόβος του ετεροκαθορισμού της εθνικής οικονομίας και πολιτικής συνδυάστηκε με τα φαινόμενα υποβάθμισης βασικών πτυχών του βιοτικού επιπέδου, ενώ εκρηκτικό μίγμα σχηματίστηκε από τη μαζική νόμιμη μετανάστευση στην ΕΕ («σύνδρομο του Πολωνού υδραυλικού»), αλλά και την παράνομη εισροή προσφύγων και μεταναστών. Η ξενοφοβία, η απειλή ανεργίας και ασθενειών, η πολιτισμική διαφορετικότητα, ο φόβος τρομοκρατικών επιθέσεων (όχι φαντασιακός, όπως ήδη έχει αποδειχτεί) ιδίως σε χώρες με ισχυρές μουσουλμανικές μειονότητες (Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία κ.ά.) έκανε ευεπίφορα τα εργατικά και μεσαία στρώματα στον εθνικιστικό λαϊκισμό της Ακροδεξιάς, που εμφανίζεται ως ριζοσπαστική εναλλακτική δύναμη. Στη δυναμική ανάδυση της εθνικιστικής Ακροδεξιάς συνέβαλε και η ολοκληρωτική ενσωμάτωση της Σοσιαλδημοκρατίας στη συστημική νεοφιλελεύθερη πολιτική της λιτότητας, αλλά και η αδυναμία της αντικαπιταλιστικής και κομμουνιστικής Αριστεράς να προβάλλει μια εναλλακτική προσλήψιμη απ' τη συνείδηση των μαζών.

Η δομική κρίση του 2008 επέτεινε την ανισόμετρη ανάπτυξη εις βάρος των ασθενέστερων χωρών, όχι μόνο λόγω των διαρθρωτικών αδυναμιών (επί παραδείγματι, υπανάπτυκτη τεχνολογική υποδομή, αρνητικό εμπορικό ισο-

ζύγιο, δάνεια κ.ά.), αλλά και λόγω της προσπάθειας των ισχυρότερων χωρών να φορτώνουν την κρίση, κατά το δυνατόν, σε ασθενέστερες χώρες. Εύγλωττη είναι η αποκάλυψη και από συστημικούς παράγοντες (Π. Ρουμελιώτης) ότι το πρώτο μνημόνιο συνήφθη για να απεμπλακούν οι γαλλικές και γερμανικές τράπεζες από τα αποσθρωμένα ελληνικά ομόλογα. Ταπεινωτική για τους λαούς της ΕΕ και ιδιαίτερα των χωρών που εντάχθηκαν σε μνημόνια είναι η επιβολή του Δημοσιονομικού Συμφώνου (3% έλλειμμα – 60% χρέος, επί του ΑΕΠ) και οι μηχανισμοί εποπτείας της εφαρμογής, πολιτική που συνομολόγησαν οι ηγεσίες των χωρών-μελών της ΕΕ με τα ηγετικά κέντρα της και τα κυρίαρχα καπιταλιστικά κράτη (Γερμανία, εν μέρει Γαλλία). Η εκμεταλλευτική και ταπεινωτική πολιτική των μηχανισμών της ολοκλήρωσης της ΕΕ αλματικά πλέον διεγείρει τα αντι-ΕΕ αισθήματα των εργαζομένων και της νεολαίας. Ο λαός υπερβαίνει την ευρωφοβία, που έχει εμφιλοχωρήσει στη συνείδησή του από την κινδυνολογία των αστικών ΜΜΕ. Ήδη περίπου το 70% δηλώνει αρνητική γνώμη για την ΕΕ.

2. Αντιφάσεις της καπιταλιστικής διεθνοποίησης

Ο Μαρξ (Marx) ήδη από το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* περιγράφει τη διαδικασία της διεθνοποίησης ως αντικειμενική τάση της καπιταλιστικής βιομηχανικής παραγωγής, την οποία συνειδητά (επαναστατικά) θα ολοκληρώσει το προλεταριάτο:

«Οι εθνικοί χωρισμοί και οι εθνικές αντιθέσεις ανάμεσα στους λαούς εξαφανίζονται όλο και περισσότερο με την ανάπτυξη της αστικής τάξης, με την ελευθερία του εμπορίου, με την παγκόσμια αγορά, με την ομοιομορφία της βιομηχανικής παραγωγής και των συνθηκών ζωής που αντιστοιχούν σ' αυτήν. Η κυριαρχία του προλεταριάτου θα τους εξαφανίσει ακόμα πιο γρήγορα. Η κοινή δράση του, τουλάχιστον στις πολιτισμένες χώρες, αποτελεί έναν

απ' τους πρώτους όρους της απελευθέρωσης του. Στο βαθμό που θα καταργείται η εκμετάλλευση του ενός ατόμου απ' το άλλο, θα καταργείται και η εκμετάλλευση του ενός έθνους απ' το άλλο».

(Μαρξ & Ένγκελς, 1980: 40-41)

Πρώιμα ο Καρλ Μαρξ και ο Φρίντριχ Ένγκελς (Friedrich Engels) περιγράφουν και ερμηνεύουν τη διαδικασία της διεθνοποίησης της παραγωγής και της ανταλλαγής. Ορισμένοι διαβάζουν αυτή την ανάλυση ως «οικονομίστικη», δηλαδή ότι αφ' εαυτής η αστική οικονομία οδηγεί στην εξαφάνιση των εθνικών συγκρούσεων. Ωστόσο, αυτή η εντύπωση εξελικτικισμού αναιρείται, εν μέρει τουλάχιστον, απ' τη διαπίστωσή τους στο ίδιο απόσπασμα ότι το προλεταριάτο κατακτώντας την εθνική κρατική κυριαρχία θα επιταχύνει τη διαδικασία εξάλειψης των εθνικών ανταγωνισμών.

Εξάλλου, στη *Γερμανική ιδεολογία* διαπιστώνουν την αντίθεση της αστικής τάξης με την αυθόρμητη αντικειμενική τάση διεθνοποίησης της βιομηχανικής παραγωγής και ανταλλαγής:

«Ενώ η αστική τάξη κάθε έθνους διατηρούσε ξεχωριστά εθνικά συμφέροντα, η μεγάλη βιομηχανία δημιούργησε μια τάξη, που σε όλα τα έθνη έχει τα ίδια συμφέροντα και που γι' αυτήν η εθνικότητα έχει ήδη πεθάνει».

(Μαρξ & Ένγκελς, 1979α: 111)

Με αυτή τη θεωρητική και μεθοδολογική βάση, θα διαπιστώσουν ότι η αστική τάξη από τη θέση της στην παραγωγή δεν μπορεί να υπερβεί τα ιδιαίτερα εθνικά της συμφέροντα, ώστε να καταργηθεί ο διεθνής ανταγωνισμός (θεωρία υπερимπεριαλισμού), και ότι αυτή η συνθήκη θα εξασφαλιστεί μόνον απ' την επαναστατική παρέμβαση του προλεταριάτου, τάξη από την κοινωνική της θέση ριζοσπαστικά διεθνιστική:

«Οι φαντασίες για μια Ευρωπαϊκή Δημοκρατία, αιώνια ειρήνη κάτω από μια πολιτική οργάνωση, έχουν γίνει εξίσου γελοίες με τις φράσεις περί ένωσης των εθνών υπό την αιγίδα του παγκόσμιου ελεύθερου εμπορίου [...], η αστική τάξη

σε κάθε χώρα έχει τα δικά της ειδικά συμφέροντα, και [...] ποτέ δεν μπορεί να υπερβεί την εθνικότητα».

(Engels, 2007: 6)

Αυτή η ανάλυση, παρά τους αναπόφευκτους ιστορικούς περιορισμούς, παρέχει διαχρονικά το γενικό θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο για τον προσδιορισμό της αντίφασης της διεθνικής και εθνικής τάσης στη συγκρότηση, στην οικονομική και πολιτική δραστηριότητα του κεφαλαίου και στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό. Στην εποχή μας η διεθνοποίηση-ενοποίηση πραγματοποιεί ένα τεράστιο άλμα: Πρωτοφανής διεθνοποίηση της παραγωγής, του χρηματοπιστωτικού συστήματος, της ανταλλαγής, διεθνοποίηση της εργασίας, επιστημονικές επαναστάσεις και παγκόσμια διακίνηση κοινών πολιτιστικών προτύπων, που, έστω άνισα, γίνονται κτήμα όλων σχεδόν των εθνών-κρατών, ομότιμη παραγωγή στο δίκτυο, με αυξανόμενη υπέρβαση της εμπορευματοκτικότητας στην παραγωγή και την ιδιοποίηση.

Σ' αυτή την αντικειμενική τάση των παραγωγικών δυνάμεων για παγκοσμιοποίηση-ενοποίηση η αστική τάξη απαντά με γνώμονα μορφές και θεσμούς που εξασφαλίζουν περισσότερη ανταγωνιστικότητα, κέρδος και εκμετάλλευση της εργατικής τάξης: με τη δημιουργία των Πολυκλαδικών Πολυεθνικών Μονοπωλίων (ΠΠΜ), τη διεθνοποίηση και υπεραυτονόμηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, τα διακλαδικά κλάστερς, την Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ), τις καπιταλιστικές ολοκληρώσεις (ΕΕ, ΝΑΡΤΑ, ΤΡΡ, ΤΤΙΡ, ΒRΙCΣ κ.ά.), τους G20 και G7, την ελεύθερη κίνηση εργασίας, υπηρεσιών, κεφαλαίων, το κράτος-επιτελείο, το επιχειρηματικό κράτος, την παγκόσμια διακίνηση πληροφοριών και πολιτιστικών αγαθών.

Στο σύγχρονο στάδιο του ολοκληρωτικού καπιταλισμού, που η έννοιά του συνοψίζεται στην υπερεκμετάλλευση, στον υπερεπεκτατισμό, κλαδικό και

εδafικό, και στην αντιστοιχισή του με ένα υπεραντιδραστικό εποικοδόμημα (NAP, 2006: 9-10), η υπερανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, η υψηλότερη παραγωγικότητα, οι επιστημονικές επαναστάσεις, η ευρύτατη ανάπτυξη των διεθνών σχέσεων και η οικονομική αλληλεξάρτηση των χωρών, η εκρηκτική ανάπτυξη των επικοινωνιών και των πολιτιστικών ανταλλαγών, ο τεράστιος πλούτος που έχει ήδη συσσωρευθεί αντικειμενικά είναι σε θέση, με άλλη κοινωνική οργάνωση, να εξασφαλίσουν: την οικονομική ανάπτυξη και ευμάρεια για όλα τα έθνη-κράτη, την εργασία για όλους (μείωση ωρών απασχόλησης, εργασιοποίηση κοινωνικών υπηρεσιών), την αποφυγή κρίσεων με τον έλεγχο και το σχεδιασμό της οικονομίας, τις ισότιμες ανταλλαγές, την κατάργηση της υπεραξίας με αξιοποίηση του πρόσθετου προϊόντος για κοινωνικούς σκοπούς, την κατάργηση των πολέμων και την εμπέδωση της ειρήνης (αφού σε διεθνές και εθνικό επίπεδο θα εξασφαλίζεται δίκαιη και επαρκής κατανομή), την εμπέδωση επομένως του διεθνισμού, της δικαιοσύνης, της ειρήνης, του ανθρωπισμού. Μια τέτοια όμως κοινωνία, δυνατή από τις κοινωνικοποιημένες παραγωγικές δυνάμεις, δεν είναι δυνατή στις ανταγωνιστικές εκμεταλλευτικές παραγωγικές σχέσεις. Οι πρώτες απαιτούν τον ανώτερο τύπο κομμουνιστικών σχέσεων με την κομμουνιστική επανάσταση, ώστε να εξασφαλιστεί η αντιστοιχία κοινωνικοποιημένων παραγωγικών δυνάμεων και παραγωγικών σχέσεων (*Τετράδια Μαρξισμού*, 2016, τχ. 1: 37-158). Απεναντίας, το κεφάλαιο στην εθνική και πολυεθνική μορφή, στην παραγωγική και χρηματοπιστωτική, αξιοποιεί τους προαναφερθέντες θεσμούς του αντιστοιχισής του στις υπερκοινωνικοποιημένες παραγωγικές δυνάμεις για σκοπούς διαμετρικά αντίθετους: για την υπερένισχυση της ανταγωνιστικής του ικανότητας και την αύξηση της αποσπώμενης υπεραξίας. Αυτή είναι η πρωταρχική βάση για την πολυειδή όξυνση εθνικού-διεθνικού στον σύγχρονο ολοκληρωτι-

κό καπιταλισμό, στην οποία αναλυτικά αναφερθήκαμε. Συγκεκριμένα: τα ΠΠΜ, που έχουν καταλάβει την κορυφή της παγκόσμιας οικονομικής πυραμίδας, χρησιμοποιούν και το εθνικό και το διεθνικό, ανάλογα με τα συμφέροντά τους, οξύνοντας την αντίθεσή τους. Πλήθος παραγόντων στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό γεννά διεθνείς ανταγωνισμούς και συγκρούσεις: τα ΠΠΜ, στην προσπάθειά τους να αντιρροπήσουν την τάση πτώσης του μέσου ποσοστού κέρδους, να εξασφαλίσουν τομείς κερδοφόρα αξιοποίησης των υπερσυσσωρευμένων κεφαλαίων, οξύνουν τις συγκρούσεις για νέες αγορές, φτηνή εργασία, πλουτοπαραγωγικές πηγές, εξαγορές και συγχωνεύσεις, που ενισχύουν τη δύναμή τους στη μητρόπολη και εκτός αυτής, συγκρούονται με άλλα πανίσχυρα μονοπώλια και με τα κράτη της εθνικής βάσης τους.

Τα κυρίαρχα μονοπώλια αξιοποιούν την πολυεθνική ακτίνα τους και την εθνική τους βάση, παρά την αντίθεσή τους, για το συμφέρον τους, ιδίως σε ολοκληρώσεις τύπου ΕΕ, σε βάρος των εργαζομένων της χώρας-βάσης, αλλά και των εργαζομένων των άλλων χωρών της ολοκλήρωσης, όπως και εις βάρος των ασθενέστερων κεφαλαίων, ιδιαίτερα σε συνθήκες κρίσης, της χώρας-βάσης και των άλλων χωρών της ολοκλήρωσης. Αφενός δημιουργούνται οι βέλτιστοι όροι για τη δράση των πολυεθνικών εντός των κρατών-μελών της ολοκλήρωσης (εξαγορές, επενδύσεις, απορρύθμιση εργασιακών σχέσεων, χρηματοδότηση με ευνοϊκούς όρους, ειδικές οικονομικές ζώνες κ.ά.)· αφεντέρου η πρωταρχικότητα του εθνικού προβάλλεται επίσης προς το συμφέρον τους (offshore, φορολογικοί παράδεισοι, αφορολόγητο και φοροδιαφυγή στη χώρα-βάση).

Επιπλέον, η απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου σε πλανητικό επίπεδο με υπερκέρδη πολλαπλάσια απ' την αξία των πραγματικών εμπορευμάτων στρέφει τα υπερσυσσωρευμένα κεφάλαια σ' αυτές τις κερδοσκοπικές δραστηριότητες. Αυτή η διαδικασία

υπονομεύει τη δυνατότητα συσσώρευσης, ιδιαίτερα στο οικονομικό επίπεδο χωρών όπως η Ελλάδα. Οι περιώνυμες λίστες επιβεβαιώνουν ότι εκατοντάδες δισεκατομμύρια ευρώ έχουν φυγαδευθεί απ' την Ελλάδα στις αγορές. Αλλά ακόμα και ισχυρότερες οικονομίες, όπως της Αγγλίας, υπήρξαν θύμα της κερδοσκοπίας (Σόρος). Έτσι, πλήττονται και εθνικά κεφάλαια εισηγμένα στο χρηματιστήριο απ' τα κερδοσκοπικά παιχνίδια των αγορών, ενώ κριτήριο της οικονομικής κατάστασης των χωρών αποτελούν οι αγορές και οι συναρτημένοι μ' αυτές οίκοι αξιολόγησης.

Σοβαρός παράγοντας όξυνσης των εθνικών αντιθέσεων στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό αναδεικνύεται και το χρέος. Δημόσιες και ιδιωτικές τράπεζες σε φάση ανόδου δανείζουν αφειδώς ασθενέστερες, κυρίως, οικονομίες. Στην κρίση όμως το χρέος γίνεται παράγοντας εξαγωγής της κρίσης στις ασθενέστερες χώρες και μοχλός αρπαγής μεγάλου μέρους του πλούτου τους. Αξιοποιώντας και ενδοτικές κυβερνήσεις με ωμούς εκβιασμούς (όπως χαρακτηριστικά συνέβη με το τρίτο μνημόνιο στην Ελλάδα), επιβάλλουν ασφυκτικούς όρους στις χώρες-οφειλτέες, που πλήττουν την οικονομία τους, ιδίως το μικρομεσαίο κεφάλαιο, τους εργαζόμενους και τους συνταξιούχους. Θέτουν υπό ασφυκτικό έλεγχο τον δημόσιο πλούτο (όπως συμβαίνει με το Υπερταμείο του τρίτου Προγράμματος Δημοσιονομικής Προσαρμογής – «μνημονίου»), εξαγοράζουν υποτιμημένες επιχειρήσεις, ιδιοποιούνται μεγάλο μέρος του φυσικού και του παραγόμενου πλούτου υπέρ του πολυεθνικού κεφαλαίου και σε βάρος τμήματος του εγχώριου κεφαλαίου και των λαϊκών τάξεων.

3. Ενδοαστικές και ενδοϊμπεριαλιστικές αντιθέσεις

Η παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου και ιδίως η πορεία των εντεινόμενων ολοκληρώσεων, ειδικά του τύπου ΕΕ, με την αυξανόμενη ενυπάρχουσα ανισομετρία

οξύνει τους ενδοκαπιταλιστικούς ανταγωνισμούς μεταξύ μερίδων κεφαλαίου, αλλά και μεταξύ καπιταλιστικών χωρών. Επιπρόσθετα, οξύνει τις αντιθέσεις και με άλλες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις και τις αναπτυσσόμενες ολοκληρώσεις. Το Brexit επιβεβαίωσε την έξαρση των ενδοκαπιταλιστικών αντιθέσεων εντός της ΕΕ, την ΕΕ πολλών ταχυτήτων, αλλά και την κεντρομόλο τάση ενίσχυσης της ενοποίησης.

Οι ηγεμονικές ιμπεριαλιστικές δυνάμεις της ΕΕ με υπαρκτές και μεταξύ τους αντιθέσεις (Γερμανία-Γαλλία) προωθούν την τάση ενοποίησης, ως ένα βαθμό όμως, γιατί μια έστω ομοσπονδιακού τύπου κρατική ολοκλήρωση θα αναγκάσει τη Γερμανία να επωμιστεί τα βάρη και τα χρέη των άλλων, όπως πιάζουν Γαλλία και Ιταλία και γενικά οι χώρες του Νότου. Οι ηγεμονικές χώρες επιχειρούν να επιβάλουν τα συμφέροντα των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των τραπεζών ενσωματώντάς τα στην πολιτική των χωρών-μελών, στη νομοθεσία τους και θεσπίζοντας ευρωπαϊκό δίκαιο (δημοσιονομικό σύμφωνο και οικονομική διακυβέρνηση) αλλά και θεσμούς ελέγχου-εποπτείας των αποφάσεων της ΕΕ και επιβολής κυρώσεων. Η ενίσχυση της χώρας-ηγέμονα, της Κομισιόν και των πολυεθνικών ενισχύει τις ενδοαστικές και τις ταξικές αντιθέσεις εντός της ΕΕ και επιτείνει την καπιταλιστική ανισομετρία. Γενικά, οι πολυεθνικές και οι ολοκληρώσεις επιβάλλουν τα συμφέροντά τους σε άλλες χώρες με οικονομικά μέσα, εκμεταλλευόμενες την οικονομική ισχύ τους. Συνδέουν όμως την επιβολή των οικονομικών τους συμφερόντων και με την παρέμβασή τους για την ενίσχυση του κοινοβουλευτικού ολοκληρωτισμού των χωρών-μελών αλλά και άλλων χωρών της επιρροής τους. Δηλαδή επιβάλλουν και θεσμικά την πολιτική της λιτότητας, προωθούν κυβερνήσεις της αρεσκείας τους, «καθαίνουν» άλλους (Γ. Παπανδρέου μετά την απόφαση για δημοψήφισμα), παρεμβαίνουν ωμά στις εσωτερικές πολιτικές διεργασίες (ελληνικό δημοψήφισμα), επιβάλλουν αντεργατικές

ρυθμίσεις, ανέχονται και συνεργάζονται εντός ΕΕ και εκτός με ακροδεξιές ή και φασίζουσες κυβερνήσεις (Ουγγαρία, Πολωνία, Ουκρανία). Αρνούνται το δικαίωμα του ασύλου στους πρόσφυγες και τους μετανάστες, επιβάλλουν τον εγκλεισμό τους σε στρατόπεδα σε άθλιες συνθήκες. Η ΕΕ, οι άλλες ολοκληρώσεις και ιμπεριαλιστικές χώρες δημιουργούν στις χώρες τους ή και σε άλλες χώρες ειδικές οικονομικές ζώνες υπερεκμετάλλευσης, προβαίνουν σε μακρόχρονη ενοίκιαση τεράστιων εκτάσεων για καλλιέργεια, ιδίως η Κίνα στην Αφρική.

Οι ιμπεριαλιστικές χώρες έχουν αυταρχικά πολιτικά συστήματα, από την ανοιχτή δικτατορία (Κίνα) ως τον υπεραυταρχικό κοινοβουλευτικό ολοκληρωτισμό με περιθωριοποιημένες πολιτικά τις λαϊκές μάζες. Όλο και συχνότερα πλέον αναλαμβάνουν ανοιχτές στρατιωτικές επεμβάσεις για να επιβάλουν τα συμφέροντά τους.

Οι ενδοκαπιταλιστικοί και ενδοϊμπεριαλιστικοί ανταγωνισμοί αμβλύνθηκαν σε σημαντικό βαθμό μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, κυρίως, λόγω της ύπαρξης του αντίπαλου δέους, του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Παρά τη συνομολογημένη πολιτική τής ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ των δύο συνασπισμών, δεν έλειψαν οι επικίνδυνες εντάσεις, όπως η κρίση πυραύλων το 1962 στην Κούβα, όταν ο παγκόσμιος πόλεμος βρέθηκε προ των πυλών. Μετά μάλιστα την κατάρρευση του «σοβιετικού» συνασπισμού πολλοί στη Δύση προφήτεψαν το millennium του καπιταλισμού με εδραίωση της ειρήνης, της δημοκρατίας, της ανάπτυξης, της γενικής ευημερίας. Ωστόσο, πολλοί μαρξιστές θεωρητικοί υποστήριξαν ότι λόγω του νόμου του ανταγωνισμού, εξαιτίας της ανισόμετρης ανάπτυξης, οι αντιθέσεις στον καπιταλισμό δεν έπαυαν να υπάρχουν, νέες εμφανίζονταν και περιοδικά οξύνονταν. Το 1992 ο Χάρι Μάγκντοφ (Harry Magdoff) διέλυσε τις αυταπάτες:

«Οι φυγόκεντρες και κεντρομόλες δυνάμεις έχουν πάντα συνυπάρξει στον πυρήνα της καπιταλιστικής διαδικασίας,

μερικές φορές με τη μία και άλλες με την άλλη να επικρατεί. Ως αποτέλεσμα, οι περίοδοι της ειρήνης και της αρμονίας εναλλάσσονται με περιόδους σύγκρουσης και βίας. Γενικά, ο μηχανισμός αυτής της εναλλαγής αφορά τόσο τις οικονομικές όσο και τις στρατιωτικές μορφές πάλης, με την ισχυρότερη δύναμη να βγαίνει νικητής και να επιβάλλει τη συναίνεση στους ηττημένους. Αλλά η άνιση ανάπτυξη παίρνει σύντομα τα νήια, και μια περίοδος ανανεωμένου αγώνα για την ηγεμονία εμφανίζεται».

(Magdoff, 1992: 4-5)

Για ένα διάστημα, ιδίως τη δεκαετία του 1990, η αντικειμενική τάση των υπερκοινωνικοποιημένων παραγωγικών δυνάμεων του καπιταλισμού για διεθνοποίηση – παγκοσμιοποίηση – αλληλεξάρτηση, υπέρβαση της εθνικής αγοράς και του καπιταλιστικού έθνους-κράτους ενισχύθηκαν, αν και οι δομικές αντιθέσεις του καπιταλισμού, ο ανταγωνισμός και η ανισόμετρη ανάπτυξη, η εκμετάλλευση της εργασίας συνυπήρχαν στον πυρήνα του καπιταλισμού, ετοιμάζοντας νέες εκρήξεις. Στην ενίσχυση της παγκοσμιοποιητικής τάσης του καπιταλισμού συνέβαλαν σημαντικά η κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και η προσχώρηση της Κίνας στην παγκόσμια καπιταλιστική αγορά, αλλά και το πρώτο κύμα οικονομικής ανόδου της νεοφιλελεύθερης διαχείρισης, στα πλαίσια κοινωνικής ειρήνης και αδικεδίκτης παγκόσμιας κυριαρχίας του ολοκληρωτικού καπιταλισμού, παρά την υποβόσκουσα κρίση υπερσυσσώρευσης από τη δεκαετία του 1970.

Η ιστορική όμως κρίση του 2008 υπερξύνει τις αντιθέσεις του καπιταλισμού: τη βασική αντίθεση στην οποία επανεμφανίζονται ισχυρά ακόμη και μορφές απόσπασης απόλυτης υπεραξίας, την αντίθεση μονοπωλίων και μεσαίων στρωμάτων σε μια τεράστια επιχείρηση μονοπώλησης, τις ενδοαστικές αντιθέσεις με τη «δημιουργική καταστροφή», κατά τον Σουμπέτερ (Schumpeter), των αδύνατων κεφαλαίων, τις ενδοϊμπεριαλι-

στικές αντιθέσεις και τις αντιθέσεις ολοκληρώσεων, την απεγνωσμένη αναζήτηση ενεργειακών αποθεμάτων, πρώτων υλών, υποβαθμισμένης εργασίας στον παγκόσμιο Νότο. Η αναζήτηση εξόδου απ' την κρίση στο «έξω» (και όχι μόνο σ' αυτό) της Λούξεμπουργκ (Luxemburg) οδηγεί και σε πολέμους για την αναδιανομή του κόσμου απ' τους ιμπεριαλιστές και τις ολοκληρώσεις, με πρόσχημα τον ανθρωπισμό, τη δημοκρατία, την τρομοκρατία. Οι οξύτερες αυτές αντιθέσεις εκδηλώνονται με ανανεούμενες πηγές συγκρούσεων στην περιοχή από τη Βαλτική ως την Εγγύς και Μέση Ανατολή, τη βόρεια Αφρική και στην περιοχή του Ειρηνικού (Ιαπωνία, Κίνα, Βόρεια και Νότια Κορέα, Φιλιππίνες κ.ά.). Η πολεμική ένταση, υποβόσκουσα και υπαρκτή, δεν οδηγεί σε παγκόσμιο πόλεμο λόγω της ισχυρότατης αλληλεξάρτησης των κυρίων δυνάμεων, αλλά και της κατοχής πληθώρας πυρηνικών όπλων.

Η ενόητα αντιθέτων, σύγκλισης και σύγκρουσης, με ταυτόχρονη ανάπτυξη και των δύο και εναλλασσόμενη ηγεμονία τους στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό αντανακλάται αντιφατικά στην πολιτική και την ιδεολογία. Οι πολεμικές συρράξεις συνυπάρχουν με τον αποκλεισμό ενός τρίτου παγκόσμιου πολέμου, οι οξύτεροι ενδοκαπιταλιστικοί και ενδοϊμπεριαλιστικοί ανταγωνισμοί συνδυάζονται με την αλληλεξάρτηση και την αναγκαία συνεργασία (επί παραδείγματι, η αντιφατική σχέση Γερμανίας-Ρωσίας). Η ενίσχυση της παγκόσμιας καπιταλιστικής ανάπτυξης (με ισχυρές αντιφάσεις) συνυπάρχει με την ενίσχυση της ανισόμετρης ανάπτυξης, όπως και με τη δομική υποβάθμιση της εργατικής τάξης και των λαϊκών στρωμάτων. Η κυριαρχία της αστικής δημοκρατίας συνυπάρχει με την ισχυρή αυταρχικότητα κατά των εργατολαϊκών στρωμάτων ως αντίστοιχο εποικοδομημα μιας παγκοσμιοποιημένης καπιταλιστικής οικονομίας, αλλά και σε συνύπαρξη με αυξανόμενες εθνικιστικές, ακροδεξιές, δικτατορικές πολιτικές, ακόμη και με καθεστωτική έκφραση (Ουγγαρία, Πολωνία, Ουκρανία, Αίγυπτος, Κίνα, Ισραήλ κ.ά.).

4. Οι εγγενείς αντιθέσεις του καπιταλισμού καθιστούν ουτοπικές τις θεωρίες της ολοκληρωμένης καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης

Σε επίπεδο θεωρίας και ιδεολογίας συνυπάρχουν αντιθετικά η εξιδανικευμένη ολοκληρωμένη παγκοσμιοποίηση, ο κοσμοπολιτισμός, η σύγκλιση, ο υπερϊμπεριαλισμός και, απ' την άλλη, οι εθνικιστικές, ρατσιστικές και εξαρτησιακές αντιλήψεις.

Στη θεωρία του υπερϊμπεριαλισμού ο Κάουτσκι (Kautsky) απολυτοποίησε με πνεύμα εξελικτικισμού τον ενοποιητικό ρόλο της παγκόσμιας βιομηχανίας. Σ' αυτό το πλαίσιο τα μονοπώλια και τα κράτη θα λύσουν ειρηνικά τις διαφορές τους με γνώμονα το κοινό συμφέρον (Kautsky, 1887: 451). Ο καπιταλιστικός κοσμοπολιτισμός, ισχυρά ριζωμένος στον σύγχρονο κόσμο, δεν αποτελεί υπέρβαση του εθνικισμού και του ατομικισμού, αφού η ιδέα της παγκόσμιας κοινωνίας που υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα είναι ασύμβατη με τον καπιταλισμό, ο οποίος επιχειρεί απλώς να αμβλύνει τις αντιθέσεις που υψώνουν εμπόδια στη δράση του και απειλούν την ύπαρξή του. Στη *Γερμανική ιδεολογία* ο Μαρξ ασκεί κριτική στους Γερμανούς «αληθινούς σοσιαλιστές». Τα κείμενα αυτού του ρεύματος κατά τον Μαρξ: «Δείχνουν ποια στονμααλη-εθνική νοοτροπία βρίσκεται στη βάση του δήθεν οικουμενισμού και κοσμοπολιτισμού των Γερμανών» (Μαρξ & Ένγκελς, 1979β: 229).

Στον ίδιο αστερισμό κινείται και η θεωρία της παγκοσμιοποίησης. Σε ορισμένες εκδοχές της (Κοτζιάς, 2003: 13) δεν αποκλείει τη διατήρηση του εθνικού κράτους και δεν θεωρεί «απαραίτητο να μορφοποιείται με τρόπο νεοφιλελεύθερο». Οι θεωρίες, τέλος, της σύγκλισης και της μεικτής κοινωνίας που διατυπώθηκαν στην περίοδο της «χρυσής τριακονταετίας» (1945-75) πρεσβεύουν την παγκοσμιοποίηση, ως μίγμα όμως των «συγκλινόντων» συστημάτων του καπιταλισμού και του «σοσιαλισμού».

Την πιο προωθημένη και ολοκληρωμένη εικόνα για την παγκοσμιοποίηση δίνουν ο Τόνι Νέγκρι (Tonì Negri) και ο Μάικλ Χαρντ (Michael Hardt) με την έννοια της «Αυτοκρατορίας». Στη θεωρία τους τα μονοπώλια και οι αγορές είναι πλήρως παγκοσμιοποιημένα χωρίς χώρα-βάση. Σ' αυτά υποτάσσονται τα έθνη-κράτη, ακόμη και οι ΗΠΑ, ενώ μια νεφελώδης Κοινοπολιτεία είναι το πολιτικό αντίστοιχο της πλήρως παγκοσμιοποιημένης καπιταλιστικής κοινωνίας, το οποίο θα αναζητεί ένα «αταξινόμητο πλήθος» (Hardt & Negri, 2002: 23-72).

Παρά τις διαφορές τους, οι θεωρίες για την ολοκλήρωση της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης συγκλίνουν στη διατύπωση μιας σύγχρονης αστικής ουτοπίας. Παρά τη σύγκλιση και την τάση υπέρβασης των εθνικών ανταγωνισμών, αυτή η τάση συνεχώς προσκρούει στην αντίθετή της, στους ενδοκαπιταλιστικούς, ενδοϊμπεριαλιστικούς, κλαδικούς, εθνικούς και ταξικούς ανταγωνισμούς, στην ανισόμετρη ανάπτυξη. Ακόμη και προωθημένες ολοκληρώσεις, όπως η ΕΕ, που υποτίθεται ότι προσεγγίζουν την εικόνα της ιδεατής πλήρως παγκοσμιοποιημένης καπιταλιστικής κοινωνίας, υπερβαίνουν εν μέρει την εξουσία των εθνών-κρατών και των εθνικών οικονομιών, όχι όμως με μια έννοια σύγκλισης και ισοτιμίας, αλλά προνομιακής θέσης των κυρίαρχων πολυεθνικών, των κρατών-βάσης (κυριαρχία της Γερμανίας) και της Επιτροπής (πρώιμης υπερεθνικής κυβέρνησης), που ελέγχεται απ' τα ίδια κέντρα οικονομικής και κρατικής εξουσίας. Εξάλλου, σε συνθήκες κρίσης, οξείας και παρατεταμένης ισχύος, όπως αυτή του 2008, ενισχύεται ο ανταγωνισμός όλων των ειδών και η ανισομετρία. Αλλά και η αφηρημένη δυνατότητα συγκρότησης μιας υπερπαγκοσμιοποιημένης καπιταλιστικής κοινωνίας αποτελεί αντιδραστική εξέλιξη, αφού απέναντι σ' ένα πανίσχυρο και ενωμένο κεφάλαιο οι υποτελείς τάξεις ελάχιστες δυνατότητες απόσπασης κατακτήσεων θα είχαν, ενώ η ταυτόχρονη εκδήλωση και νίκη της επανάστασης σε όλη την έκταση ενός υπερπαγκοσμιο-

ποιημένου καπιταλισμού δεν φαίνεται πιθανή και πάντως δεν έχει διερευνηθεί από τη μαρξιστική θεωρία.

Στον αντίποδα της παγκοσμιοποιητικής πολιτικής και ιδεολογίας αναπτύσσονται ο αστικός εθνικισμός, ο ρατσισμός, ο νεοφασισμός ως εναλλακτική απάντηση δήθεν στην κρίση της αστικής οικονομίας, ιδεολογίας και πολιτικής, αλλά και λόγω αδυναμίας της αντικαπιταλιστικής Αριστεράς να αρθρώσει πρόταση εξόδου απ' την κρίση μαζικά προσβάσιμη στην εργατική λαϊκή συνείδηση.

Στην ιστορική αναγκαιότητα για κατάργηση της ιδιωτικής ιδιοποίησης, της εκμετάλλευσης, των διεθνών ανισοτήτων και συγκρούσεων, των πολέμων, μόνον η κομμουνιστική κοινωνία μπορεί να ανταποκριθεί. Γιατί από το χαρακτήρα της καταργεί την εκμετάλλευση εντός και εκτός του έθνους-κράτους, υπερβαίνει τον ανταγωνισμό και σταδιακά την ανισόμετρη ανάπτυξη. Η κυριαρχία των κομμουνιστικών αρχών στην οικονομία και την πολιτική των εθνών σταδιακά θα ανατρέψει την κίνηση του κεφαλαίου, εντός και εκτός του εθνικού σχηματισμού. Αυτή η κοινωνικοοικονομική πολιτική και διαμόρφωση θα αποτελέσει τον όρο για την εθελοντική προσχώρηση των εθνών στην παγκόσμια κοινότητα των συνεταιρισμένων παραγωγών. Την εναρκτήρια πράξη κομμουνιστικής διεθνοποίησης-παγκοσμιοποίησης θα αποτελέσει η αντικαπιταλιστική επανάσταση για τη μετάβαση από εκμεταλλευτικό σε μη εκμεταλλευτικό σύστημα.

5. Αστικός και μικροαστικός εθνικισμός – Το ζήτημα της εθνικής ανεξαρτησίας

Σε τμήματα της αστικής τάξης, αλλά πρώτιστα στον μικροαστικό κοινωνικό και πολιτικό χώρο η αντίθεση εθνικού-διεθνικού προβάλλεται ως πατριωτικό ρεύμα, διεκδίκηση της εθνικής ανεξαρτησίας («θεωρίες της εξάρτησης»),

ως καταγγελία της νεοαποικιοκρατίας, διεκδίκηση της εθνικής αυτοδιάθεσης, ακόμη και με δημοψηφίσματα (Brexit), αλλά και στη θεωρία των σταδίων, που προβλέπει ένα εθνικό – αντιιμπεριαλιστικό – αντιμονοπωλιακό στάδιο πρώτα και στη συνέχεια ένα σοσιαλιστικό. Η επίκληση της εθνικής ανεξαρτησίας και της εθνικής αυτοτέλειας ως σχετικά αυτόνομων κεντρικών πολιτικών στόχων ανάγεται στο στάδιο του ιμπεριαλισμού, των αποικιών, των προτεκτοράτων, των τυπικά ανεξάρτητων χωρών και όχι στο στάδιο του ολοκληρωτικού καπιταλισμού.

Η διεκδίκηση της εθνικής ανεξαρτησίας στη χώρα μας ως πρωταρχικού στόχου-κρίκου εξυπονεί τη θέση για την απώλεια, καθώς και την απόλυτη προγενέστερη ύπαρξή της. Η εθνική ανεξαρτησία δεν συνδέεται κυρίως με τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, αλλά με τη Γερμανία και την ΕΕ και τον ετεροκαθορισμό της ελληνικής πολιτικής με τις αξιολογήσεις, τα προγράμματα, την εποπτεία. Πρόκειται για θεωρία αβάσιμη και αποπροσανατολιστική. Η Ελλάδα ως χώρα δεν είναι αποικία, αλλά ανεξάρτητη χώρα μη υποχρεούμενη να εφαρμόσει τη γερμανική πολιτική. Αντίθετα, η άρχουσα αστική τάξη σε αυτή έχει ως αφετηρία την «υποχρεωτικότητα» σύναψης ανισότιμης συμμαχίας με την ΕΕ ενουείδητα από υποδεέστερες θέσεις, αφού ο ιμπεριαλιστικός χαρακτήρας της συμμαχίας συνεπάγεται αυτή την ανισοτιμία. Η ανισότιμη αυτή συμμαχία δεν αναιρεί τα κοινά στρατηγικά συμφέροντα της ελληνικής αστικής και των αστικών τάξεων των άλλων χωρών της ΕΕ και ιδίως της Γερμανίας. Το ελληνικό κεφάλαιο, παρά το ότι τμήματά του δέχονται ισχυρά πλήγματα από την περιοριστική πολιτική της ΕΕ, εμμένει σ' αυτή τη συμμαχία, γιατί προσδοκεί μεσομακροπρόθεσμα οφέλη από την ανάπτυξη της ΕΕ και ιδίως της Γερμανίας. Παράλληλα, εκτιμά ότι αυτή η συμμαχία συμβάλλει στην αντιμετώπιση εσωτερικών κρίσεων και ενδεχόμενων πολιτικών αναστατώσεων και ότι θα συμβάλει τελικά, παρά την ύφεση που επιβάλλει στην Ελλάδα,

στην ευνοϊκή για την ελληνική αστική τάξη έξοδο από την κρίση. Ιδιαίτερα σημαντική θεωρεί τη μισθολογική και θεσμική υποβάθμιση της εργατικής τάξης με την αξιοποίηση των «βέλτιστων πρακτικών» της ΕΕ. Πολύ πιο επιθετικά υπέρ της ΕΕ τοποθετούνται οι πολυεθνικές μερίδες του κεφαλαίου, που έχουν ως βάση τους την Ελλάδα και ηγεμονεύουν και στα υπόλοιπα τμήματα της αστικής τάξης, όπως επιβεβαιώνεται και απ' τις τοποθετήσεις του Συνδέσμου Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ). Η σχετική υποβάθμιση της θέσης της αστικής τάξης στην Ελλάδα μέσω της εμβάθυνσης της ΕΕ αντισταθμίζεται υπέρ της στον εσωτερικό ταξικό συσχετισμό με την αξιοποίηση του συνολικού μηχανισμού της ΕΕ σε βάρος της εργατικής τάξης και για τη θωράκιση της αστικής πολιτικής κυριαρχίας.

Το εθνικό ζήτημα στο στάδιο του ολοκληρωτικού καπιταλισμού συνδέεται οργανικά με το ταξικό ζήτημα, το οποίο μάλιστα γίνεται καθοριστικό για το εθνικό. Το εθνικό δεν προβάλλει μόνο ή κυρίως ως πρόβλημα δημοκρατίας και εθνικής αυτοδιάθεσης, όπως δηλαδή έθετε ο Λένιν το θέμα στις αρχές του 20ού αιώνα για τις βίαια προσαρτημένες σε αυτοκρατορίες (όπως η Τσαρική) περιοχές και για τις αποικίες. Μάλιστα το σοβιετικό καθεστώς συναίνεσε στην εθνική απόσχισή της Φινλανδίας. Απειναντίας, στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό το εθνικό τίθεται ως θέμα εκμετάλλευσης από άλλες εθνικές αστικές τάξεις με τις οποίες συμμαχεί η αστική τάξη μιας χώρας για την από κοινού εκμετάλλευση της εργατικής τάξης και των λαϊκών στρωμάτων. Επί παραδείγματι, από την υπερεκμετάλλευση που επιβάλλουν τα κεφάλαια της ΕΕ και της Ελλάδας με τα μνημόνια στον ελληνικό λαό ωφελούνται και το κεφάλαιο της ΕΕ, προνομιακά, και το ελληνικό κεφάλαιο – από την εκποίηση του εθνικού πλούτου και τις ιδιωτικοποιήσεις έναντι ευτελέστατου τιμήματος, από την αύξηση της αποσπώμενης υπεραξίας, από την απελευθέρωση των απολύσεων, την κατάργηση των συλλογικών

συμβάσεων, την πολύμορφη και συνεχώς διευρυνόμενη ελαστικοποίηση της εργασίας κ.ά.

Ωστόσο και το δημοκρατικό ζήτημα –οι ελευθερίες, τα δικαιώματα, ο πολιτικός αυτοκαθορισμός του έθνους των εργαζομένων– δεν είναι αυτόνομο δημοκρατικό ζήτημα, που η λύση του πρέπει να προηγηθεί (αυτοδιάθεση, απελευθέρωση, ανεξαρτητοποίηση) για να λυθεί και το οικονομικό-κοινωνικό πρόβλημα.

6. Η οργανική σύνδεση ταξικού – εθνικού – δημοκρατικού

Στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό, απεναντίας, ο αυταρχισμός συνυπάρχει με την αντιλαϊκή υπερεκμεταλλευτική πολιτική, την οποία επιβάλλει το ξένο και εγχώριο κεφάλαιο. Ο έντονος αυταρχισμός, η υπερσυγκέντρωση των εξουσιών από την εκτελεστική εξουσία, η περιθωριοποίηση της Βουλής, οι αντεργατικοί νόμοι, η πολιτική αστυνόμευσης και ασφάλειας επιβλήθηκαν παράλληλα με τα μνημόνια για την εξαναγκαστική αποδοχή τους από τις υποτελείς τάξεις. Η σύνδεση του εθνικού και δημοκρατικού με το ταξικό δημιουργεί αντικειμενικά ένα πανίσχυρο πλέγμα αλληλοϋποστηριζόμενων στόχων. Η αντικαπιταλιστική πολιτική δύσκολα θα κατακτά στόχους, ιδιαίτερα τους πιο κομβικούς κρίκους, όπως η αποδέσμευση από την ΕΕ. Αφετέρου, η επανάσταση γίνεται επιτακτικότερη, αφού και προβλήματα που δύνανται να λυθούν εντός των καπιταλιστικών ορίων, λόγω της υπεραντιδραστικότητας του ολοκληρωτικού καπιταλισμού και της οργανικής συνάρθρωσης και συμμαχίας με το διεθνές κεφάλαιο, δύσκολα είναι επιτεύξιμα χωρίς επανάσταση. Αυτή η διαπίστωση δεν συνεπάγεται τη θέση που άμεσα είτε έμμεσα υποστηρίζεται για τη συναίρεση επαναστατικής τακτικής και επαναστατικής στρατηγικής, η οποία μεταθέτει όλους τους κόμβους μιας τακτικής πρότασης στην επανάσταση. Η οργανική σύνδεση ταξικού –

δημοκρατικού – εθνικού επιβεβαιώνει και επιταχύνει αντικειμενικά την αντικαπιταλιστική επανάσταση, υπό την προϋπόθεση της ηγεμονίας του προλεταριακού στοιχείου, που με τη σειρά της προϋποθέτει την ηγεμονία της αντικαπιταλιστικής πρότασης της εξόδου από την κρίση. Η ηγεμονία της αντικαπιταλιστικής πρότασης στο κίνημα θα επιτευχθεί με ένα τεκμηριωμένο πρόγραμμα, προσιτό στη συνείδηση της εργατικής τάξης, που θα επαληθευτεί πρακτικά με τη διεκδίκηση υλοποίησης ή/και την υλοποίηση ορισμένων στόχων, οι οποίοι θα αποδεικτούν οι πιο ώριμοι στη λαϊκή συνείδηση και θα συγκεντρώσουν τις μεγαλύτερες δυνάμεις για την κατάκτησή τους. Η δυνατότητα επίτευξης –υπό προϋποθέσεις– κομβικών στόχων εντός του καπιταλισμού δεν αναιρεί την αναγκαιότητα σοσιαλιστικού ορίζοντα για την εδραίωση αυτών των επιτευγμάτων και για την ολοκλήρωση του αντικαπιταλιστικού προγράμματος. Επί παραδείγματι, η έξοδος από την ΕΕ είναι εθνικός, δημοκρατικός και ταξικός στόχος. Η επίτευξή του προ της επανάστασης είναι αναγκαία και δυνατή (όχι όμως και αναπόφευκτη), γιατί αποτελεί λυδία λίθο για την προώθηση του αντικαπιταλιστικού προγράμματος και τη συγκέντρωση μέσω τεκμηρίωσης, ζύμωσης και νικών των υποκειμενικών προϋποθέσεων για την επανάσταση. Η ρήξη με την ΕΕ και τον καπιταλισμό όμως είναι αδύνατο να εδραιωθεί και να ολοκληρωθεί χωρίς την τομή της επανάστασης. Επομένως η αντικαπιταλιστική πάλη για την αποτροπή των αναδιρθρώσεων της νεοφιλελεύθερης διαχείρισης με τις όποιες κατακτήσεις της και ιδιαίτερα η πάλη και η έξοδος από το ευρώ και την ΕΕ αποτελούν πιθανό αποφασιστικό κρίκο, που θα γενικεύσει τη σύγκρουση και θα οδηγήσει στην αποφασιστική αναμέτρηση για το ζήτημα της εξουσίας.

Η σύμφυση του ταξικού με το εθνικό και το δημοκρατικό ζήτημα στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό αντιστοιχεί στη σύμφυση και την οικονομικοπολιτική συμμαχία των αστικών τάξεων των καπιταλιστικών κοινωνιών με το πολυεθνικό

κεφάλαιο, το χρηματοπιστωτικό σύστημα, τους ιμπεριαλιστικούς μηχανισμούς και τις ολοκληρώσεις, με τις ιμπεριαλιστικές χώρες, το κεφάλαιο και το κράτος του, που αποτελεί τον σύγχρονο δυνάστη και εκμεταλλευτή του παγκόσμιου έθνους των εργαζομένων.

Επομένως οι αντιλήψεις και οι πολιτικές που αυτονομούν το εθνικό από το ταξικό στον σύγχρονο καπιταλισμό δεν είναι απλώς αναχρονιστικές, αλλά στην πραγματικότητα με διάφορες μορφές συνδέουν το υποτίθεται αυτόνομο εθνικό συμφέρον με το ταξικό συμφέρον της αστικής τάξης.

7. Η θεωρία της εξάρτησης

Η εθνική ανεξαρτησία και ο πατριωτισμός υποτίθεται ότι δεν έχουν ταξικό πρόσημο και ότι αποσκοπούν στην απαλλαγή από την εξάρτηση, στην αυτοδύναμη ανάπτυξη, στην παραγωγική ανασυγκρότηση, στην ανάπτυξη με μείωση της ανισομετρίας.

Αυτοί οι στόχοι εκτός του ότι είναι στο σύνολό τους σχεδόν ουτοπικοί στον καπιταλισμό, ακριβώς επειδή δεν συνδέονται με την ανατροπή των καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων, δηλώνουν, αν όχι ρητά, πάντως με σαφήνεια, ότι θα κινηθούν εντός της καπιταλιστικής πραγματικότητας. Άρα, χωρίς προλεταριακό ταξικό πρόσημο, η θεωρία της εθνικής ανεξαρτησίας εκφράζει την προστατευτική τάση της αστικής ιδεολογίας έναντι του αστικού κοσμοπολιτισμού-παγκοσμιοποίησης, σε μια επιχείρηση βελτίωσης της αστικής τάξης μιας χώρας στον παγκοσμιοποιημένο καπιταλιστικό ανταγωνισμό, όπου όμως η κολοσσιαία ισχύς των ΠΠΜ ελάχιστη βελτίωση επιτρέπει. Συνήθης επιδίωξη, συνυπάρχουσα με την πρώτη, είναι η συγκάλυψη της αστικής πολιτικής, των ετεροβαρών της σχέσεων με τις ισχυρές καπιταλιστικές χώρες, με τις οποίες προνομιακά συναλλάσσεται ή και συμμαχεί, η καλλιέργεια της αντίληψης ότι υπηρετεί τα συμφέροντα όλης της κοινωνίας, χωρίς εκχωρήσεις στους ξένους.

Παρά τη στενή σχέση μιας αστικής τάξης με ιμπεριαλιστικούς μηχανισμούς, συμμαχίες και ολοκληρώσεις, μπορεί να διαρρήξει αυτές τις σχέσεις και να προσανατολιστεί προνομιακά σε άλλες διάφορων μορφών. Η Βρετανία αποχώρησε από την ΕΕ γιατί –μεταξύ των άλλων και πέρα από την έκφραση της λαϊκής οργής για τις συνέπειες της παραμονής στην ΕΕ– μεγάλο τμήμα της βρετανικής αστικής τάξης, και ιδίως η χρηματοπιστωτική μερίδα, φρονούσε ότι έτσι υπηρετούνται καλύτερα τα συμφέροντά της. Η βρετανική αστική τάξη παραδοσιακά έχει προνομιακές σχέσεις με τις ΗΠΑ· εξάλλου και η αποδέσμευση από την ΕΕ έχει, όπως προβλέπει η Συμφωνία της Λισαβόνας, συναινετικό και οργανωμένο χαρακτήρα, ώστε να αποφευχθούν οι ισχυροί κραδασμοί. Παρόμοιες αντιλήψεις προβάλλουν και μικροαστικές πατριωτικές ή και αριστερές πατριωτικές δυνάμεις. Ισχυρίζονται ότι ασκούν προοδευτική πολιτική καταπολεμώντας παθογένειες του συστήματος, όπως η εξάρτηση και η ανισόμετρη ανάπτυξη. Όπως προαναφέραμε, χωρίς την ηγεμονία του προλεταριάτου, αυτή η πολιτική αναπόφευκτα εγκλωβίζεται στις τροχιές του καπιταλιστικού συστήματος, αλλά παρασύρεται και σε συμμαχία με το «πατριωτικό» τμήμα της αστικής τάξης, το οποίο, κι αν υπάρχει, περιορίζεται ουσιαστικά στο πλαίσιο μιας αστικής εθνικής απολογητικής. Οι αντιλήψεις ότι δεν υπάρχει έξοδος από ιμπεριαλιστικούς μηχανισμούς, με ηγεμονία της αστικής τάξης, αφενός δραματοποιούν παρόμοιες εξελίξεις, αφετέρου ακυρώθηκαν από την πραγματικότητα του Brexit και, εν μέρει, από τη στροφή Ερντογάν στον άξονα Ρωσίας – Κίνας – Ιράν.

«Υπάρχει ζήτημα “ταξικού προσήμου” στην έξοδο από την Ευρωζώνη; Και βέβαια υπάρχει. Θα μπορούσε θεωρητικά να υπάρξει μια καθαρά καπιταλιστική έξοδος, αν κάποια υπαρκτή μερίδα του αστισμού το επεδίωκε. Δεν υπάρχει [ενν. τέτοια μερίδα]».

(Μπελαντίς, 2015).

Η θεωρία της εξάρτησης είναι κατάλοιπο της θεωρίας «μητρόπολη-περιφέρεια» (Κοτζιάς, 1983: 200-209) που είχε εισαγάγει το ΠΑΣΟΚ ως σχήμα ανάλυσης της ελληνικής κοινωνίας και υιοθετούσε ως ένα βαθμό και το ΚΚΕ. Στο σχήμα αυτό απολυτοποιούνται οι διακρατικές σχέσεις της χώρας. Θεωρείται ότι σε όλους τους τομείς η μητρόπολη με δικούς της μηχανισμούς καθορίζει την πολιτική. Γι' αυτό, σύμφωνα με τη θεωρία της εξάρτησης, ακόμη και στις σύγχρονες εκδοχές της, θεωρείται ότι εχθρός –τουλάχιστον στον μεσοπρόθεσμο πολιτικό αγώνα– είναι ο ιμπεριαλισμός και όχι οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής στη χώρα.

Η «πατριωτική» πολιτική, αγνοώντας την ανάπτυξη και την κυριαρχία των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής στη χώρα, πρεσβεύει ότι, αν εξουδετερωθεί η σχέση της εξάρτησης, θα εξαλειφθούν και τα δομικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, όπως η μη ικανοποιητική αξιοποίηση των παραγωγικών δυνατοτήτων της, η καθυστερημένη τεχνολογική υποδομή, η μη σύνδεση επιστήμης και τεχνολογίας με την παραγωγή, τα χρόνια ελλείμματα κ.ά. Η θεωρία της εξάρτησης, όπως όλες οι εθνικοκεντρικές αντιλήψεις, δεν έχει υπερβεί ουσιαστικά τον ορίζοντα της εποχής της αποικιοκρατίας, χωρίς ταυτόχρονα να διατηρεί το ριζοσπαστισμό των αντιαποικιοκρατικών αγώνων. Αυτές οι αντιλήψεις αντιδιαλεκτικά αγνοούν ότι στη σύγχρονη εποχή καθοριστικός παράγοντας δεν είναι ο «εξωτερικός», καθώς, παρά την τεράστια συσσώρευση της δύναμης του, δεν επιβάλλει τα συμφέροντά του μόνο και κυρίως με την πολιτική των κανονιοφόρων (παρ' ότι υπάρχουν και αυξάνονται και αυτές οι μορφές επιβολής: Γιουγκοσλαβία, Ιράκ, Συρία, Λιβύη κ.α.). Καθοριστικός παράγοντας είναι ο «εσωτερικός», το ελληνικό κεφάλαιο, το οποίο, για να περιφρουρήσει την κυριαρχία του και τις καπιταλιστικές σχέσεις εκμετάλλευσης και προσδοκώντας ότι η πρόσδεση στο άρμα του ιμπεριαλισμού, ιδίως της ΕΕ, θα του δώσει ώθηση ανάπτυξης,

παραχωρεί σφαίρες εκμετάλλευσης στον φυσικό πλούτο της χώρας, στην παραγωγή και στο εμπόριο στα ξένα μονοπώλια, αλλά και πολιτική δύναμη στερέωσης της αστικής κυριαρχίας. Οι αστικές και μικροαστικές εθνικιστικές αντιλήψεις δεν συνειδητοποιούν ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα στην οποία κυριαρχεί ο καπιταλισμός, με ηγετική μάλιστα μερίδα τα ΠΠΜ, που έχουν συνάψει συμμαχία με τον ιμπεριαλισμό για την από κοινού εκμετάλλευση του ελληνικού λαού. Ο αστικός και μικροαστικός εθνικός μεγαλοϊδεατισμός, αφού δεν θέτει στο στόχαστρό του την κατάργηση των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής, αναπόφευκτα εστιάζεται στον εκσυγχρονισμό και στην ανάπτυξη του καπιταλισμού, στην αναβάθμιση της ψωροκώστανας σε ανεπτυγμένη καπιταλιστική κοινωνία και σε μίαν ευρεία συμμαχία με την ηγεμονία της εθνικής (ανύπαρκτης όμως) αστικής τάξης.

8. Η συζήτηση για τη σχέση εθνικού-ταξικού στην Αριστερά

Αριστερή εκδοχή της εξάρτησης υιοθετείται από διανοούμενους και πολιτικά ρεύματα κομμουνιστικής προέλευσης και αναφοράς, που δραστηριοποιούνται κυρίως στο σύλλογο «Γιάννης Κορδάτος»:

«Η απεμπόληση της έννοιας της εξάρτησης και η αντικατάστασή της με την έννοια της αλληλεξάρτησης δημιουργεί σοβαρά πολιτικά και θεωρητικά προβλήματα. Πώς θα μπορούσε το “αλληλεξαρτησιακό” σχήμα να ερμηνεύσει την επιβολή του μνημονίου με τους συγκεκριμένους όρους στην Ελλάδα, τις διακρίξεις του Γιούνκερ (πρόεδρου του Eurogroup), σύμφωνα με τις οποίες η κυριαρχία των Ελλήνων θα μειωθεί δραστικά, την επιβολή Ευρωπαϊκών ελεγκτών-γκαουλάτερ στα ελληνικά υπουργεία και τόσα άλλα που έχουμε ήδη καταθέσει».

(Λιάσης, 2012: 249-250)

Δεν απαιτείται όμως τετραγωνισμός του κύκλου για να ερμηνευθεί ο συν-

δυσασμός των μειωτικών όρων των μνημονίων με την έννοια της συμμαχίας του ελληνικού κεφαλαίου, και όχι της αποικιοκρατικού τύπου εξάρτησης, με την ΕΕ και τα πολυεθνικά κεφάλαιά της. Η συμμαχία, φυσικά, δεν είναι ισότιμη, αφού καθορίζεται απ' το νόμο της ανισόμετρης ανάπτυξης, που καθιστά τη συμμαχία για το ελληνικό κεφάλαιο «συμμαχία από υποβαθμισμένες θέσεις». Η κατ' επιλογήν υποβαθμισμένη, έστω, συμμαχία διαφέρει ποιοτικά από την καταναγκαστική εξάρτηση.

Αντιδιαλεκτικός διαχωρισμός ταξικού-εθνικού διατυπώνεται και από διάφορες εκδοχές της θεωρίας των σταδίων. Οι θεωρίες αυτές καθορίζουν ένα πρώτο εθνικό (αντιφασιστικό) – αντιιμπεριαλιστικό – αντιμονοπωλικό στάδιο και στη συνέχεια ένα σοσιαλιστικό. Για τη μετάβαση στο δεύτερο στάδιο είναι αναγκαίος όρος η εκπλήρωση των καθκόντων του πρώτου.

Ο όρος «εθνικό» ή «πατριωτικό» έχει ποικιλία χρήσεων, στο παρελθόν και στο παρόν, από αριστερές δυνάμεις που τον εντάσσουν στο στάδιο που προηγείται του σοσιαλισμού ή/και εντάσσεται στον αγώνα για αυτόν.

Στα Λαϊκά Μέτωπα και στην Εθνική Αντίσταση χρησιμοποιούνταν το εθνικό παράλληλα με το αντιφασιστικό ή αντ' αυτού στις αντιιμπεριαλιστικές-αντιαποικιοκρατικές επαναστάσεις χρησιμοποιήθηκε ως συνώνυμο του αντιιμπεριαλιστικού μετώπου. Σήμερα χρησιμοποιείται ως συνώνυμο ενός λαϊκού μετώπου που αποκλείει μόνο την ολιγαρχία, αλλά ακόμα και ως μέτωπο των αντιιμνημονιακών δυνάμεων. Ανεξάρτητα απ' το αν χρησιμοποιείται ή όχι και πώς νοηματοδοτείται ο όρος εθνικό στο πρώτο στάδιο των σταδιολογικών θεωριών, στην ουσία ενυπάρχει στις διάφορες παραλλαγές τους και ηγεμονεύει σε μια ευρύτατη λαϊκή εθνική συμμαχία, η οποία περιλαμβάνει και την αστική τάξη, αποκλείοντας μόνο την αντιδραστική κορυφή της, την ολιγαρχία. Σε τέτοιες ευρύτατες διαταξικές συμμαχίες το εθνικό ηγεμονεύει αντί του ταξικού-προλεταριακού. Η

ισχυρή από άποψη δύναμης παρουσία της αριθμητικά μειοψηφικής αστικής τάξης σ' ένα τέτοιο μέτωπο δεν αποκλείει την ηγεμονία της σε συμμαχία με τα ισχυρά μικροαστικά στρώματα. Αυτή η τάση πάντως επικράτησε στα λαϊκά μέτωπα του Μεσοπολέμου και στα πανίσχυρα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, γαλλικό, ιταλικό, ελληνικό, που αντί της επανάστασης ενσωματώθηκαν στο πολιτικό σύστημα, με εξαίρεση το ελληνικό κίνημα που πραγματοποίησε επανάσταση, άκαιρα όμως και αναοργάνωτα και σε δυσμενή διεθνή συγκυρία. Η ηγεμονία του εθνικού, ως συμμαχία του αστικού-μικροαστικού αναιρώντας την ηγεμονία του ταξικού προλεταριακού, παραπέμπει την επανάσταση στις ελληνικές καλένδες, αφού προϋποθέτει την ολοκλήρωση του πρώτου σταδίου. Ο χαρακτήρας του εθνικού-λαϊκού μετώπου ως συμμαχίας των μη μονοπωλιακών δυνάμεων της αστικής τάξης, των μικροαστών και των εργατών επιβεβαιώνεται από τις τοποθετήσεις του Γκ. Ντιμιτρόφ για το χαρακτήρα του φασισμού ως τρομοκρατικής δικτατορίας των πιο αντιδραστικών στοιχείων του χρηματιστικού κεφαλαίου:

«Ο φασισμός πιάνει στα δίχτυα τις απογοητευμένες μάζες που έχουν στρέψει τις πλάτες στα παλιά αστικά κόμματα, για το συμφέρον των πιο αντιδραστικών κύκλων της αστικής τάξης. Εντυπωσιάζει τις μάζες αυτές με την ορμητικότητα των επιθέσεων του ενάντια στις αστικές κυβερνήσεις, με την αδιάλλακτη στάση του απέναντι στα παλιά κόμματα της αστικής τάξης».

(Dimitrov, 1975: 25)

Στόχος των εθνικών λαϊκών μετώπων ήταν η προστασία της αστικής δημοκρατίας ή η αποκατάστασή της σε περίπτωση εθνικής απελευθέρωσης και όχι η εγκαθίδρυση της σοσιαλιστικής δημοκρατίας. Η γραμμή του 7ου Συνέδριου της Γ' Διεθνούς δεν αφήνει περιθώρια για την επαναστατικοποίηση της ταξικής πάλης, για τη μετατροπή του αντιφασιστικού αγώνα σε προλεταριακό επαναστατικό αγώνα:

«Σήμερα η φασιστική αντεπανάσταση επιτίθεται στην αστική δημοκρατία και σκοπεύει να ιδρύσει ένα καθεστώς βάρβαρης εκμετάλλευσης και καταπίεσης σε βάρος των εργαζομένων. Αυτό τον καιρό, οι εργαζόμενες μάζες σε μια σειρά καπιταλιστικές χώρες έχουν να διαλέξουν, συγκεκριμένα για σήμερα, όχι ανάμεσα στην προλεταριακή δικατορία και την αστική δημοκρατία, αλλά ανάμεσα στην αστική δημοκρατία και τον φασισμό».

(Dimitrov, 1975: 136)

Τα εθνικολαϊκά μέτωπα σε Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα, Κίνα ακολούθησαν την ίδια οδό: υπεράσπιση ή αποκατάσταση της αστικής δημοκρατίας, συμμαχία με μικροαστικά και αστικά τμήματα, εναντίον της πιο αντιδραστικής μερίδας της αστικής τάξης, φιλολαϊκές μεταρρυθμίσεις στο εθνικό δημοκρατικό στάδιο και μετάβαση στο σοσιαλιστικό στάδιο. Η γραμμή της λαϊκής εθνικής ενότητας οδήγησε στην ήττα. Στο μέτωπο ηγεμόνευσε η συμμαχία αστικών- μικροαστικών κομμάτων παρά την αμελητέα συμμετοχή τους στον αντιφασιστικό και εθνικοαπαλευθερωτικό αγώνα. Στην Γαλλία:

«Ο (σοσιαλιστής) Μπλουμ διατάζει μια “παύση” στις διεκδικήσεις των εργατών, για να “πάρει αναπνοή” και να “χωνέψει” τις μεταρρυθμίσεις του “λαϊκού μετώπου”. Η πολιτική του της υποτίμησης του φράγκου και των επανειλημμένων παραχωρήσεων στους εργοδότες υπονόμωσε τις βάσεις του μεγάλου κινήματος, που τον είχε προωθήσει. Διαβεβαίωνε τους Γάλλους εργοδότες: “Δεν είμαι Κερένσκι: ύστερα από την αναχώρησή μου δεν θα με κληρονομήσει ο Λένιν”».

(Foster, 1955: 521)

Η ήττα στον Ισπανικό Εμφύλιο αποδόθηκε στους τροτσκιστές και τους αναρχικούς και όχι στην ατολμία και στους συμβιβασμούς της συμμαχίας των αστών, σοσιαλιστών και κομμουνιστών:

«Όλοι αυτοί (αναρχικοί, αναρχοσυνδικαλιστές, τροτσκιστές του ΡΟUM) ισχυρίζονταν ότι θέλουν να μετατρέψουν τον αγώνα σε προλεταριακή επανάσταση, μην καταλαβαίνοντας την ουσία της, ενώ οι κομμουνιστές τόνιζαν ότι, για ν' αποφευχθεί η καταστροφή και η αποθάρρυνση μπροστά στον εχθρό, το λαϊκό μέτωπο

έπρεπε να συγκεντρώσει τις προσπάθειές του στο κύριο καθήκον, δηλαδή, να συ-
ντρίψει τους φασίστες».

(Foster, 1955: 527).

Στην Ελλάδα η εθνική ενότητα οδήγησε στις ολέθριες συνέπειες (δεν πρόκειται για «λάθη») των Συμφωνιών του Λιβάνου, της Καζέρτας, της κυβέρνησης εθνικής ενότητας, του αφοπλισμού και της διάλυσης του ΕΛΑΣ μετά τη μάχη του Δεκέμβρη με τη Συμφωνία της Βάρκιζας. Οι αυταπάτες ότι με την εδραίωση της αστικής νομιμότητας και της εξομάλυνσης θα επιβαλλόταν ειρηνικά το ΕΑΜ, που πλειοψηφούσε στο λαό, οδήγησε σε συντριπτικές ήττες από μια αστική τάξη η οποία χωρίς δισταγμό παραβίασε την εθνική ενότητα και την ίδια την αστική νομιμότητα, αρχίζοντας τον Εμφύλιο απ' το 1943 με τους γερμανοτσολιάδες και εξαπολύοντας λευκή τρομοκρατία με χιλιάδες θύματα μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας.

Η πολιτική της εθνικής λαϊκής ενότητας οδήγησε μεταπολεμικά στην ήττα τα μεγαλειώδη κινήματα στη Γαλλία και την Ιταλία, με συμμετοχή απλώς των κομμουνιστών στις μετακατοχικές κυβερνήσεις. Απεναντίας, τα κινήματα στη Γιουγκοσλαβία, την Αλβανία, την Κίνα, δρώντας αντίθετα προς την πολιτική της εθνικολαϊκής ενότητας του 7ου Συνεδρίου, χρησιμοποίησαν τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα όχι για την εδραίωση της αστικής δημοκρατίας, αλλά για τη νίκη της επανάστασης.

Τη σταδιολογική λογική με ένα πρώτο στάδιο ευρείας εθνικής λαϊκής αντιμονοπωλιακής ενότητας και ένα δεύτερο σοσιαλιστικό υιοθέτησαν απ' τη δεκαετία του 1970 τα ευρωκομμουνιστικά και φιλοσοβιετικά κομμουνιστικά κόμματα. Το ιταλικό ιδίως, επηρεασμένο και από την εθνική ενότητα την εποχή της Αντίστασης, μετέφερε μηχανιστικά σε μια άλλη εποχή την πολιτική της εθνικής αντιφασιστικής ενότητας και πάλης, με τη μορφή της ενότητας με τους χριστιανοδημοκράτες (ευρωκομμουνισμός), που οδήγησε στην ήττα και την αποσύνθεση του Ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος.

Τα φιλοσοβιετικά κόμματα, συμπεριλαμβανομένου και του ΚΚΕ, εγκλωβισμένα στην πολιτική της ειρηνικής συνύπαρξης με τον ιμπεριαλισμό, υιοθέτησαν τη θεωρία των σταδίων με πρώτο στάδιο την αντιμονοπωλιακή αντιιμπεριαλιστική δημοκρατία και δεύτερο το σοσιαλιστικό.

Στο πρώτο και αποφασιστικό στάδιο, στους πόλους της αντίθεσης κατατάσσονται η ηγεσία της αστικής τάξης (τα μονοπώλια) και στον άλλο πόλο οι άλλες τάξεις και τα στρώματα της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης και της μη μονοπωλιακής αστικής τάξης. Τα μονοπώλια καταπνίγουν τη δημοκρατία και οι άλλες τάξεις την υπερασπίζονται. Πρόκειται για μια παραλλαγή της διαταξικής ευρείας ενότητας του 7ου Συνεδρίου, με τη διαφορά ότι στο αντιφασιστικό μέτωπο ο εχθρός ήταν πιο περιορισμένος (μια φούχτα αντιδραστικά μονοπώλια, όπως έλεγε ο Γκ. Ντιμιτρόφ). Στην πραγματικότητα, η μη μονοπωλιακή αστική τάξη, παρά τις αντιθέσεις με το μονοπωλιακό κεφάλαιο, όπως και ευρύτερα μικροαστικά στρώματα είχαν σταθερούς συμμαχικούς δεσμούς σε ενιαίο μπλοκ υπό την ηγεμονία των μονοπωλίων. Ωστόσο, στα ντοκουμέντα των κομμουνιστικών κομμάτων τις δεκαετίες του 1970 και του 1980 η δημοκρατική συμμαχία για την υπεράσπιση της δημοκρατίας της αστικής με τη μονοπωλιακή αστική τάξη, συντηρητικά μικροαστικά στρώματα και τα αντίστοιχα πολιτικά κόμματα αναγορεύεται σε δρόμο για το σοσιαλισμό:

«Η ανάπτυξη της δημοκρατικής πάλης ενάντια στην εξουσία του μεγάλου κεφαλαίου, αυτός είναι ο δρόμος μας προς τον σοσιαλισμό, δήλωσε το 25ο Συνέδριο του κομμουνιστικού κόμματος Δανίας. Εμείς παλεύουμε για την αντιμονοπωλιακή δημοκρατία, που ανοίγει τον δρόμο προς τον σοσιαλισμό. Λένε οι κομμουνιστές της Αυστρίας.

Το μέτωπο της πάλης για τη δημοκρατία στις σύγχρονες συνθήκες θεωρεί το ΚΚΕ στο 10ο Συνέδριο σαν τον βασικό όρο των μελλοντικών νικών».

(Zarodov, 1981: 243)

Η αντιμονοπωλιακή δημοκρατία ήταν παρεμφερής με τον δημοκρατικό δρόμο στο σοσιαλισμό, που δεν ταυτιζόταν με τη βούληση της πλειοψηφίας, αλλά απλώς με τη χρησιμοποίηση του Κοινοβουλίου για την ανάδειξη της πλειοψηφίας. Εκτός από τον καθοριστικό ρόλο του κοινοβουλευτισμού, η αντιμονοπωλιακή δημοκρατία επιδεικνύει υπέρμετρη αφοσίωση στην αστική νομιμότητα, ακόμη κι όταν είναι προφανές ότι η αστική τάξη την αξιοποιεί για την πραγματοποίηση στρατιωτικής δικτατορίας, όπως συνέβη στη Χιλή. Η εκδήλωση βίαιης αντίδρασης στην περίπτωση πραξικοπηματικής επέμβασης αφενός κινείται στο πλαίσιο του γράμματος του αστικού Συντάγματος, αφετέρου είναι εξ ορισμού πιθανότατα αναποτελεσματική αντίδραση, αν δεν αντιμετωπιστεί προληπτικά η πραξικοπηματική ενέργεια με την κατάκτηση της εξουσίας. Το τελευταίο διάστημα διεξάγεται ενδιαφέρουσα συζήτηση για τη σοσιαλιστική μετάβαση, το μεταβατικό πρόγραμμα, την κούρια και βασική αντίθεση σε χώρους πέραν της επαναστατικής Αριστεράς. Στη συζήτηση γίνεται επίκληση της σχέσης κυρίαρχης και βασικής αντίθεσης. Δυστυχώς, κατά μία κακή παράδοση στον μαρξιστικό διάλογο, οι θεωρητικές θέσεις χρησιμοποιούνται αυθαίρετα για να θεμελιώσουν θεωρητικά μια προεπιλημμένη πολιτική θέση. Έτσι, σε άρθρο του Γιάννη Τόλιου αναφέρεται:

«Η δυνατότητα ευρύτερης συμπαράταξης αντιμνημονιακών δυνάμεων φέρνει στο προσκήνιο τη σχέση μεταξύ “βασικής” και “κυρίαρχης” αντίθεσης. Η πρώτη αλλάζει ανάλογα με τις συνθήκες, ενώ η δεύτερη διατηρείται όσο υπάρχει καπιταλισμός. Η κυρίαρχη αντίθεση σήμερα στην ελληνική κοινωνία είναι μεταξύ “μνημονιακών” και “αντιμνημονιακών” δυνάμεων. Η θετική επίλυση της κυρίαρχης αντίθεσης διευκολύνει την επίλυση της “βασικής” (μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας) που σηματοδοτεί τη σοσιαλιστική προοπτική».

(Τόλιος, 2016)

Η κυρίαρχη αντίθεση εισήχθη στο Μεσοπόλεμο, για να δικαιολογήσει το

εθνικό λαϊκό αντιφασιστικό μέτωπο με την «κυρίαρχη» αντίθεση που αντιστοιχούσε σ' αυτό (αντιδραστική ηγεσία μονοπωλίων εναντίον λαού), ενώ η βασική αντίθεση (κεφάλαιο-εργατική τάξη) ήταν αναντίστοιχη.

Η χρησιμοθηρική χρησιμοποίηση της «κυρίαρχης» αντίθεσης δεν συνεπάγεται την ανυπαρξία αντίθεσης σε κεντρικό πολιτικό ζήτημα, το οποίο δεν υποκαθιστά για ένα στάδιο τη βασική αντίθεση, αλλά καθορίζεται σε τελευταία ανάλυση απ' αυτήν. Λόγω συγκυρίας, αυτή η αντίθεση μπορεί να προσλάβει μεγάλη οξύτητα και να αποβεί ο αδύνατος κρίκος του συστήματος, ικανός να συσπειρώσει την εργατική τάξη και τα λαϊκά στρώματα για την όξυνση της ταξικής πάλης μέχρι και την επανάσταση.

Οι αντιθέσεις που παράγονται από την κίνηση της βασικής αντίθεσης και που διχάζουν την κοινωνία ανατακλώνται στο κράτος και απ' αυτό διεκδικούν τα συμφέροντά τους οι αντίπαλες τάξεις, αφού το κράτος εκφράζει με τα συμφέροντα της αστικής τάξης, αλλά εν ονόματι, υποτίθεται, των συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου:

«Από δω προκύπτει πως όλοι οι αγώνες στο κράτος, ο αγώνας ανάμεσα στη δημοκρατία, την αριστοκρατία και τη μοναρχία, ο αγώνας για το εκλογικό δικαίωμα κτλ., είναι απλώς οι απατηλές μορφές που κάτω απ' αυτές διεξάγονται οι πραγματικοί αγώνες των διαφόρων τάξεων ανάμεσα τους».

(Μαρξ & Ένγκελς, 1979α: 79)

Κυρίαρχη αντίθεση, που κυριαρχεί μάλιστα σε ένα στάδιο, δεν έχει αποδειχθεί ότι υπάρχει. Υπάρχουν όμως αντιθέσεις που προσδιορίζονται από τη βάση, από τις κοινωνικοοικονομικές αντιθέσεις, και αντανακλώνται στο κράτος για την ικανοποίησή τους από αντίπαλες τάξεις. Αυτές υπεροξύνονται σε ορισμένες φάσεις και συγκυρίες και σε τέτοιες αντιθέσεις το επαναστατικό υποκείμενο πρέπει να συσπειρώνει την εργατική τάξη και τα λαϊκά στρώματα.

Κυρίαρχη αντίθεση, όπως την εννοεί ο συγγραφέας, δεν υφίσταται. Υπάρχει

βασικό πολιτικό θέμα όμως, που κυριαρχεί στη σημερινή φάση. Κι αυτό δεν είναι ταυτόσημο με τα μνημόνια, αλλά με τις καπιταλιστικές αναδιαρθρώσεις που προωθεί το σύστημα, μορφή και αιχμή των οποίων είναι τα μνημόνια. Το κυρίαρχο οξυμμένο πρόβλημα (καπιταλιστικές αναδιαρθρώσεις) στη σύγχρονη φάση, παρά τη σχετική αυτοτέλεια του, δεν λύνεται αυτόνομα, αλλά στον σύγχρονο ολοκληρωτικό καπιταλισμό διαπλέκεται με τον αγώνα για την επίλυση γενικά των προβλημάτων του, αφού η βασική αντίθεση δεν ανάγεται σε κάποιο μακρινό μέλλον, αλλά είναι άμεσα παρούσα στα τρέχοντα προβλήματα. Η μάχη για το κυρίαρχο πρόβλημα της περιόδου συνδέεται με το γενικότερο πρόβλημα της αντικαπιταλιστικής πάλης.

Η λογική της σταδιολογίας, αντίθετα, που διέπει το κείμενο του Γ. Τόλιου διαχωρίζει την αντιμνημονιακή πάλη ως «κυρίαρχη» αντίθεση από τη βασική αντίθεση (υπέρβαση καπιταλισμού). Αν και ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός αναγνωρίζεται ως στρατηγικός στόχος, ο τακτικός στόχος (αντιμνημόνιο) δεν συνδέεται με το αντικαπιταλιστικό πρόγραμμα, σύνδεση που αντικειμενικά επιβάλλει ο «πανταχού παρών» ολοκληρωτικός καπιταλισμός.

Η στρατηγική αυτή προέρχεται απ' τη λαϊκομετωπική παράδοση, βασίζεται στην εκτίμηση ότι η κύρια αντίθεση της ελληνικής κοινωνίας είναι μεταξύ ιμπεριαλισμού και του λαού, ο οποίος περιλαμβάνει όλες τις κοινωνικές τάξεις, εκτός απ' την καπιταλιστική ολιγαρχία, που συνεργάζεται με τον ιμπεριαλισμό. Η στρατηγική αυτή είναι εθνική, προσδίδει κορυφαία σημασία στην οικονομική ανάπτυξη και στην παραγωγή του ελληνικού καπιταλισμού, απ' τα μνημόνια και την ιμπεριαλιστική επιβολή. Στην αντίληψη αυτή προεξάρχουσα θέση κατέχει η μετάβαση σε εθνικό νόμισμα και η παραγωγική ανασυγκρότηση, που αυξάνουν το βαθμό ελευθερίας της ελληνικής οικονομίας (δηλαδή του ελληνικού καπιταλισμού) έναντι του ιμπεριαλισμού. Αυτό είναι το πρώ-

το στάδιο, στο οποίο οι ταξικοί αγώνες διεξάγονται στην αμυντική μορφή τους (ηπιότερη λιτότητα), ενώ η επίθεση στον καπιταλισμό (εγκαθίδρυση σοσιαλισμού) απωθείται σε μεταγενέστερο στάδιο –χωρίς να διευκρινίζεται ο τρόπος άρθρωσης του ενός σταδίου με το άλλο– με τη διατύπωση απλώς μιας αόριστης εξελικτικής λογικής. Αυτή είναι η πολιτική της ΛΑΕ: εθνική παραγωγική (καπιταλιστική) ανάπτυξη, περιορισμένη ανεξαρτησία απ' τον ιμπεριαλισμό (εθνικό νόμισμα), μετριασμός της λιτότητας. Είναι η πολιτική ενός ήπιου εθνικού κείσινανισμού με περιορισμένη εθνική ανεξαρτησία (νόμισμα-μνημόνια). Αυτή η πολιτική θα επιχειρήσει διευρυμένη αναπαραγωγή του καπιταλισμού (παραγωγική ανασυγκρότηση) με κύριο όπλο την περιορισμένη ανεξαρτησία της ελληνικής οικονομίας. Πρόκειται ωστόσο για πολιτική που εκτός του ότι είναι καπιταλιστική είναι και ουτοπική, γιατί στον σύγχρονο καπιταλισμό αναπαράγει τα σχήματα εξάρτησης της ελληνικής καπιταλιστικής οικονομίας από έναν εξωτερικό, καταδυναστευτικό ιμπεριαλισμό, του οποίου όμως η σχέση με την ελληνική αστική τάξη, και όχι μόνον την ολιγαρχική κορυφή της, είναι συμμαχική, ενώ διαπλέκεται με όλα τα επίπεδα και τους τομείς της ελληνικής καπιταλιστικής οικονομίας. Στην πραγματικότητα είναι μικροαστική εκδοχή του αστικού ιδεολογήματος της βελτιωμένης θέσης της χώρας εντός του ιμπεριαλισμού, αφού η χώρα δεν θα απεμπλακεί απ' τις ιμπεριαλιστικές συμμαχίες της.

Χαρακτηριστική αστική-μικροαστική αντίληψη για ένα «σύγχρονο μεταβατικό πρόγραμμα» υποστηρίζει ο διευθυντής έκδοσης της *Μαρξιστικής Σκέψης*. Το ταυτίζει με τη συνεπή καταπολέμηση ενός διαταξικού παρασιτισμού, που παρεμποδίζει την οικονομική (καπιταλιστική) ανάπτυξη. Αυτή η αντίληψη είναι οικεία στις «αριστερές» εκδοχές του νεοφιλελευθερισμού, που αντικαθιστούν την ταξική πάλη και την εργατική ηγεμονία της «υγιούς επιχειρηματικότητας». Η αντίληψη αυτή αποτελεί

βασικό ιδεολόγημα και της κυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ:

«Οι καπιταλιστικές αναδιαρθρώσεις, στο βαθμό που αποτελούν προσαρμογές στις απαιτήσεις των νέων τεχνολογιών, έχουν χαρακτήρα προοδευτικό».

(Κεφαλής, 2016: 80-81).

Η θεμελιώδης διαφορά της επαναστατικής αντίληψης από τις ρεφορμιστικές και σοσιαλρεφορμιστικές αντιλήψεις, από τον εξελικτικισμό και τη σταδιολογία είναι ότι αυτά τα ρεύματα στην ιστορική διαδρομή τους, με πρώτο διδάξαντα τον Έντουαρντ Μπέρνσταϊν (Eduard Bernstein), δεν έχουν μίαν αναπροσαρμοζόμενη θεωρία του σοσιαλισμού, απότοκη της πραγματικότητας του καπιταλισμού, αλλά, τρόπον τινά, «δημιουργούν» το σοσιαλισμό κατά το δοκούν, ανάλογα με τις εξελίξεις («ο στόχος δεν είναι τίποτε, το κίνημα είναι το παν»). Απεναντίας, η επαναστατική θεωρία και πολιτική διατυπώνει μίαν επιστημονική θεωρία για το σοσιαλισμό-κομμουνισμό, που αντανακλά τη δομή και την κίνηση της κοινωνικής πραγματικότητας.

Στον αντίποδα της υπερεκτίμησης και της προτεραιότητας του εθνικού έναντι του ταξικού-προλεταριακού τοποθετούνται αριστερές εκδοχές του κοσμοπολιτισμού, που επικωριάζουν στο χώρο του αριστερού εκσυγχρονισμού, του ΣΥΝ και του ΣΥΡΙΖΑ στην προκυβερνητική φάση του. Αυτές οι αντιλήψεις

φρονούν ότι η κατάργηση του έθνους-κράτους σε μια προοδευτική κοινότητα είναι διεθνοιστικό και σοσιαλιστικό αίτημα. Χαρακτηρίζουν εθνικιστικό το αίτημα αποχώρησης απ' την ΕΕ, τη θεωρία του «αδύνατου κρίκου» και της επανάστασης σε μια χώρα. Θεωρούν διεθνοιστική και σοσιαλιστική την πάλη για εγκαθίδρυση των «ενωμένων σοσιαλιστικών πολιτειών της Ευρώπης». Στην πραγματικότητα, με την άρνηση αποδέσμευσης απ' την ΕΕ και την ουτοπία του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού της ΕΕ χωρίς επαναστατική τομή, αυτή η θέση προσεγγίζει τον ιμπεριαλιστικό κοσμοπολιτισμό, που συσκοτίζει τον εκμεταλλευτικό υπερεπεκτατισμό του με το κάλυμμα του διεθνοισμού και της αδελφούσης των λαών.

Ιδιοτυπία εμφανίζει η αντίληψη του ΚΚΕ (Παπαδόπουλος, 2016: 54). Ενώ δέχεται τη συνύφανση του εθνικού με το ταξικό στον σύγχρονο καπιταλισμό και την ανάγκη ηγεμονίας του ταξικού, απολυτοποιεί αυτή την ηγεμονία. Αρνείται ότι στόχοι του έθνους των εργαζομένων, όπως η αποδέσμευση από ΕΕ και ΝΑΤΟ, δύνανται να επιτευχθούν στον καπιταλισμό με ηγεμονία του προλεταριάτου στο κίνημα. Φρονεί ότι είναι επιτεύξιμοι μόνο μετά την κατάκτηση της εξουσίας από το προλεταριάτο και της ηγεμονίας του στην κοινωνία. Αδυνατεί έτσι να αρθρώσει μια ρεαλιστική επαναστατική τακτική πρόταση.

9. Ορισμένα συμπεράσματα

Παρά την εντεινόμενη παγκοσμιοποίηση-διεθνοποίηση και αλληλεξάρτηση του κεφαλαίου, ακόμα και στην προωθημένη μορφή των ολοκληρώσεων στον σύγχρονο καπιταλισμό, οι διεθνείς και διμπεριαλιστικές αντιθέσεις δεν εξαλείφονται σ' έναν «ειρηνικό» υπερμπεριαλισμό, σε μια «ορθολογική και δίκαιη» παγκοσμιοποίηση. Η έξαρση του ανταγωνισμού για την εξασφάλιση υψηλής κερδοφορίας και η συνακόλουθη ανισομετρία οξύνουν τις διεθνείς αντιθέσεις των καπιταλιστικών οικονομιών και τη βασική αντίθεση στο εσωτερικό τους, ιδίως σε συνθήκες κρίσης.

Έντονα οξύνεται η αντίθεση των κυρίων οικονομιών με τις καπιταλιστικές οικονομίες μέσης, ως προς αυτές, ανάπτυξης, όπως η Ελλάδα. Αυτή η σχέση όμως δεν παραπέμπει σε μια μορφή νεοαποικιοκρατίας, που αποτελεί φραγμό στη δυναμική της καπιταλιστικής ανάπτυξης αυτών των χωρών. Η αστική τάξη τους, παρά τον άνισο ανταγωνισμό, είναι φορέας ανεπτυγμένου καπι-

ταλισμού. Συμμαχεί με κυρίαρχες χώρες, οικονομικά, πολιτικά, στρατιωτικά, συνειδητά από υποδεέστερες θέσεις. Θεωρεί ότι η ταξική κυριαρχία της κατοχυρώνεται μ' αυτή τη συμμαχία και ότι η ανάπτυξη με ατμομηχανή αυτές τις οικονομίες θα συμπαρασύρει και την ίδια. Από κοινού εκμεταλλεύονται την εργατική τάξη της χώρας μας. Η ελληνική αστική τάξη διεκδικεί βελτιωμένη θέση στον διεθνή συσχετισμό, με συναινετικές όμως και όχι συγκρουσιακές λογικές.

Επομένως το εθνικό ζήτημα για το έθνος των εργαζομένων τίθεται με οξύτητα, όχι όμως ως χωριστό πεδίο ή στάδιο πάλης ούτε ως μικροαστικός πατριωτισμός, που προϋποθέτει συμμαχία με μια ανύπαρκτη εθνική αστική τάξη. Για το έθνος των εργαζομένων το εθνικό ζήτημα νοείται ως ο αδύνατος κρίκος-όρος της αντικαπιταλιστικής πάλης κατά της συμμαχίας της ελληνικής αστικής τάξης με ΕΕ και ΝΑΤΟ, για την προώθηση μιας πολιτικής συμφέροντας για τις υποταλείς τάξεις με επαναστατικό ορίζοντα το σοσιαλισμό-κομμουνισμό. **Τ**

b

Dimitrov, G. (1975), *Ο φασισμός*, Αθήνα, Πορεία.

Zarodov, K.I. (1981), *Οικονομία και πολιτική επανάσταση*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

Hardt, M. – Negri, A. (2002), *Αυτοκρατορία*, Αθήνα, Scripta.

Κεφαλής, Χρ. (2016), «Παγκοσμιοποίηση και επαναστατική προοπτική», *Μαρξιστική Σκέψη*, τεύχ. 20, Αθήνα, Τόπος.

Κοτζιάς, Ν. (1983), *Ο «κρίτος δρόμος» του ΠΑΣΟΚ*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

Κοτζιάς, Ν. (2003), *Παγκοσμιοποίηση, η ιστορική θέση, το μέλλον και η πολιτική σημασία*, Αθήνα, Καστανιώτης.

Λίσης, Β. (2012), *Ιμπεριαλισμός και εξάρτηση*, Αθήνα, ΚΨΜ.

Μαρξ, Κ. – Ένγκελς, Φ. (1979α), *Η Γερμανική*

Ιδεολογία, τόμ. 1, Αθήνα, Gutenberg.

Μαρξ, Κ. – Ένγκελς,

Φ. (1979β), *Η Γερμανική Ιδεολογία*, τόμ. 2, Αθήνα, Gutenberg.

Μαρξ, Κ. – Ένγκελς, Φ. (1980), «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος», στο *Διαλεκτά Έργα*, Αθήνα, Εκδοτικό Κεντρικής Επιτροπής ΚΚΕ.

Μπελαντής, Δ. (2015), «Άσπρος γάτος, μαύρος γάτος; Μια κριτική στις απόψεις του Κόκκινου Δικτύου», *Rproject*, 8 Οκτωβρίου (διαθέσιμο στο: <https://rproject.gr/article/aspros-gatos-mayros-gatos-mia-kritiki-stis-aropseis-toy-kokkinoy-diktyoy>).

NAP (2006), *Θέσεις για το 20 Συνέδριο*, Αθήνα.

Παπαδόπουλος, Μ. (2016), «Η επικαιρότητα της

λενινιστικής θεωρίας του ιμπεριαλισμού», *ΚΟΜΕΠ*,

τεύχ. 4.

Preve, C. (2001), *Το εθνικό ζήτημα στο κατώφλι του 21ου*

αιώνα, Αθήνα, Στάχυ. Τετράδια Μαρξισμού

(2016), «Αφιέρωμα στον κομμουνισμό», τχ. 1, Αθήνα, ΚΨΜ (2016),

Τόλιος, Γ. (2016), «Το πατριωτικό, εθνικό, ταξικό, διεθνιστικό στη στρατηγική της Αριστεράς», *Iskra*, 3 Μαΐου (διαθέσιμο στο:

http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=24174:tolios-patriotismos-diethnismos&catid=72:dr-ekdilosis&Itemid=279).

Foster W. (1955), *Ιστορία των*

τριών Διεθνών, Αθήνα, Γνώσεις.

Adorno, T. (1984), *Modèles critiques*, Paris, Payot.

Engels, F. (2007), «The Festival of Nations in London»,

MEGA, vol. 6, Berlin.

Kautsky, K. (1887), «Die moderne Nationalität», *Die*

Neue Zeit, Berlin.

Magdoff, H. (1992), «Globalization: To what end?», *Monthly Review Press*, New York.